

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

У статті розглянуто науково-теоретичні основи професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих закладах освіти системи охорони здоров'я України.

Ключові слова: якість освіти, фахова підготовка, педагогічні умови, лікарі.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується, з одного боку, тенденціями до інтеграції та співробітництва, а з іншого – нарощуванням конкуренції та боротьби за виживання в умовах глобалізації. Освіта як одна зі сфер соціального життя також підпадає під вплив ринкових відносин, а це означає, що і в цій галузі проблема якості стає надзвичайно актуальною. Постановка проблеми в загальному вигляді полягає в тому, що саме якість вищої освіти забезпечує формування висококваліфікованого спеціаліста, який буде конкурентоспроможним і користуватиметься попитом на ринку праці.

Спрямованість нової парадигми освіти на особистість, на задоволення її освітніх потреб вимагає створення умов, що забезпечуватимуть майбутнім фахівцям досягнення компетентності у професійній діяльності, відповідного культурного рівня, розвитку потреби до самовдосконалення.

Важливим кроком до формування загальноєвропейського освітнього простору стало зростання вимог до професійної компетентності кваліфікованих фахівців. Не виключенням у цьому процесі є система медичної освіти України.

Упроваджена в Україні модель вищої медичної освіти покликана готувати фахівців відповідної кваліфікації та відповідного рівня компетентності, яка давала б змогу на високому рівні виконувати свої професійні обов'язки.

Сьогодні підготовку фахівців у вищих медичних закладах освіти в Україні здійснюють за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста та магістра. Суспільна значущість і складність професії вимагає від майбутніх лікарів високого рівня професійної підготовки, досконалих знань сучасної теорії та практики, опанування навичками, відповідними методами фахової діяльності.

Мета статті – визначити сутність професійної підготовки майбутніх лікарів у системі вищої медичної освіти України.

Освіта – сукупність знань, отриманих у результаті систематичного навчання; процес засвоєння знань; система закладів і установ, через які здійснюються навчально-виховні заходи; загальний рівень знань у суспільстві. С.С. Вітвицька пропонує найбільш загальне тлумачення поняття “освіта”. На її думку, освіту можна розглядати як систему, процес і результат процесу пізнання [1, с. 15].

Як зазначає С.Я. Батишев у “Енциклопедії професійної освіти”, професійна освіта – це процес формування та збагачення знань, навичок та

умінь, необхідних для заняття певним видом фахової діяльності. Таким чином, задіяні навчальна діяльність, пов'язана з виконанням спеціалізованих функцій в системі технологічного розділення праці; система закладів, призначених для підвищення професійної кваліфікації та засвоєння нових видів професійної діяльності; набуті людиною розуміння суті професійної діяльності, а також його знання, уміння, навички, які визначають здатність до виконання спеціалізованих функцій у професійній діяльності [2, с. 159].

У тлумачному словнику сучасної української подано три визначення поняття “професійна освіта”:

1) сукупність знань, навичок і вмінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої і середньої кваліфікації;

2) підготовка в навчальних закладах спеціалістів для трудової діяльності в певній галузі народного господарства, науки, культури;

3) складова системи освіти [3, с. 374].

Друге визначення професійної освіти, з наведених вище, передбачає існування системи навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами бакалавра, спеціаліста та магістра, мають необхідний кадровий потенціал, матеріально-технічну базу.

Основним компонентом професійної освіти є професійна підготовка і визначається вона як “сукупність спеціальних знань, навичок, умінь, якостей, трудового досвіду та норм поведінки, які забезпечують можливість успішного виконання професійних обов'язків” [2, с. 167].

Інше визначення професійної підготовки розглядає її як процес формування фахівця для однієї з галузей трудової діяльності, пов'язаного з оволодінням певним родом занять, професією [3, с. 381].

У сучасній психолого-педагогічній літературі існує декілька підходів до визначення сутності професійної підготовки. Психологи розглядають її як засіб приросту індивідуального потенціалу особистості, розвитку резервних сил, пізнавальної та творчої активності на основі оволодіння загальнонауковими та професійно значущими знаннями, вміннями й навичками. Представники педагогічної науки вбачають сутність такої підготовки у набутті людиною професійної освіти, що є результатом засвоєння інтелектуальних знань, умінь і формування необхідних особистісних професійних якостей. Ми розглядаємо процес професійної підготовки майбутніх фахівців у трьох аспектах: як процес, під час якого відбувається професійне становлення майбутнього професіонала; як мету і результат діяльності навчального закладу під час професійної підготовки студентів; як сенс включення студента у навчально-виховну діяльність.

Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців визначається навчальними програмами та планами, розробленими на основі кваліфікаційної характеристики, реалізується під час навчання та практики.

Ми вважаємо, що професійну підготовку лікарів треба розглядати як складову ступеневої освіти, що передбачає оволодіння знаннями, вміннями, навичками майбутнього фахівця, спрямовану на максимально повно-

цінну професійну самореалізацію особистості та зорієнтовану на забезпечення якісної освіти.

У сучасній педагогічній літературі якість освіти – це певний рівень знань і вмінь розумового, морального та фізичного розвитку, якого досягають ті, хто навчається, на певному етапі цього процесу відповідно до цілей, котрі плануються. Це, передусім, ступінь задоволення сподівань різних учасників процесу освіти освітніми послугами, що їх надає навчальний заклад. Якість освіти вимірюється її відповідністю освітньому стандарту [4, с. 56].

У своєму дослідженні З. Курлянд стверджує, що якість освіти є загальним показником розвитку суспільства в певному часовому просторі, який визначається внутрішніми і зовнішніми чинниками, що впливають на якість освіти. Так, внутрішніми факторами вона вважає: якість освітнього простору, якість реалізації освітнього процесу, якість результатів цього процесу та ін. Зовнішні чинники відображають особливості соціально-економічних умов тієї чи іншої країни, наприклад, доступність освіти для представників різних верств населення, відповідність освіти світовим освітнім стандартам, наступність середньої та вищої освіти тощо. Оцінювання якості освіти пов'язано з ідеалом освіченої людини, що склався в суспільстві, із процесами організації навчання і виховання. Ми пропонуємо визначати якість освіти за критерієм ефективності функціонування освітньої системи.

Освітня система – це педагогічна система загальної підготовки фахівця, якій притаманні всі ознаки, властивості та принципи дослідження, характерні для систем [5, с. 7].

Науковцями поняття “система” трактується по-різному. Зокрема вважається, що: систему необхідно розглядати як упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів, що об'єднані спільною метою функціонування та єдністю керування й можуть вступати у взаємодію із середовищем як цілісна єдність; система – певна спільність елементів, які функціонують за внутрішніми законами, притаманними лише їй, є цілісним утворенням, наділеним інтегративними властивостями; система має певні елементи або об'єкти з їхніми взаємозв'язками та функціями. Ми погоджуємося зі всіма визначеннями.

Стосовно процесу професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних закладах освіти України під загальним визначенням поняття “система” ми будемо розуміти упорядковану певним чином множину компонентів, що взаємопов'язані між собою і створюють цілісну єдність, яка володіє інтегративними властивостями та закономірностями, котрі дають змогу успішно реалізувати мету діяльності системи.

Такий багатофункціональний підхід до професійної освіти ускладнює проблему діагностики та технології отримання об'єктивної інформації стосовно діяльності освітніх систем та їх складових із метою оцінювання педагогічної ефективності, тобто відповідності отриманих результатів до поставленої та передбачуваної мети. Планомірне діагностичне спостере-

ження за діяльністю цих систем не обмежується функцією контролю, а містить дослідження чинників, які спроможні змінити освітню систему, спрямувати її на прогресивний шлях розвитку.

С.С. Вітвицька, розкриваючи проблеми ефективності управління навчально-виховним процесом, наголошує на необхідності розкриття специфіки ВНЗ, виявлення закономірностей і суперечностей педагогічного процесу. Вона розглядає цей процес як керовану систему, основними структурними компонентами якої є: мета і завдання, засоби, форми та моделі організації навчального процесу, органи управління, викладачі й студенти [1, с. 64].

Виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що професійна підготовка майбутніх лікарів повинна здійснюватись на засадах розкриття структури кожного елемента системи, із вивченням функціональних зв'язків за умови забезпечення його цілісності.

Повноцінна та якісна підготовка фахівців неможлива без створення певних умов успішного функціонування всіх компонентів педагогічної системи. Умова є необхідною обставиною, яка уможливорює здійснення, створення і утворення чого-небудь або сприяє чомусь. Її особливістю є те, що вона сама, без діяльності людини, не може стати продуктивною. У ВНЗ умови лише створюють сприятливі можливості для студентів у здобутті знань, формуванні умінь і розвитку навичок.

Оскільки реалізація процесу професійної підготовки майбутніх лікарів відбувається під час навчального процесу, серед видів умов ми обрали педагогічні. Питання про педагогічні умови розглядається у працях багатьох дослідників.

Педагогічні умови – це результат “цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення <...> цілей” [3, с. 264].

С.М. Хатунцева вважає що, педагогічні умови – це джерело виникнення, існування та розвитку самого педагогічного процесу, запорука його наявності та можливостей вдосконалення. Більше того, спеціально створені педагогічні умови мають здатність регулювати педагогічний процес, можливість робити його компоненти співвідносними один до одного [6, с. 98].

Розглядаючи категорію “педагогічні умови” в межах професійної підготовки майбутніх лікарів, ми визначаємо педагогічні умови як сукупність обставин, які створюють сприятливу ситуацію для ефективного протікання навчально-виховного процесу та якісної підготовки майбутнього фахівця в умовах вищої медичної освіти України.

Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх лікарів активізують потреби, орієнтації, зусилля для розвитку ефективної педагогічної діяльності викладача та студента. Реформування професійної підготовки майбутніх лікарів передбачає оновлення змісту педагогічних умов фахової підготовки відповідно до стандартів освітньо-кваліфікаційної характеристики, які передбачають наявність у фахівця знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ним певного виду роботи.

Висновки. Отже, рівень підготовки сучасного фахівця вимагає розробки концепції якісного підходу до навчання – це вміння кваліфіковано виконувати завдання або роботу, що передбачає набір знань, навичок та умінь, які дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, які підлягають досягненню певних стандартів у галузі професії або виду діяльності.

Перспективи подальших досліджень передбачають визначення поняття “кваліфікація” компетентного лікаря.

Список використаної літератури

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : підручник для студентів магістратури за модульно-рейтинговою системою навчання / С.С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 164 с.

2. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / под ред. С.Я. Батышева. – М. : АПО, 1999. – Т. 2. – 390 с.

3. Професійна освіта : тлумачний словник / [уклад. І.М. Забіяка та ін. ; за ред. І.М. Забіяка]. – К. : Арій, 2007. – 510 с.

4. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2001. – 370 с.

5. Беспалько В.П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалиста / В.П. Беспалько, Ю.Г. Татур. – М. : Высшая школа, 1989. – С. 18–44.

6. Хатунцева С.М. Педагогічні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С.М. Хатунцева. – Х., 2004. – С. 97–98.

Орел-Халик Ю.В. Научно-теоретические основы профессиональной подготовки будущих врачей

В статье рассматриваются научно-теоретические основы профессиональной подготовки будущих врачей в высших учебных заведениях системы здравоохранения Украины.

Ключевые слова: качество образования, профессиональная подготовка, педагогические условия, доктора.

Orel-Xalik Yu. The scientifically-theoretical backgrounds of the professional training of the future physicians

The article considers the scientifically-theoretical backgrounds of the professional training of the future physicians in higher educational establishments of public health care of Ukraine.

Key words: education quality, professional training, pedagogical conditions, physicians